ARGHEZI – BETWEEN *RUGĂ* AND *RUGĂCIUNE* (PRAYER)

Mina-Maria RUSU
"Apollonia" University of Iaşi

Abstract: Arghezi fluctuates between veneration and denying the divinity. Psalms are known for revealing these experiences. We aimed to study the relationship between man and divinity within the poems that have things in common with pray or which are requests addressed to the divinity. The poet distinguishes between sacrifice and sacrilege, postures attributed for sacred and profane, providing adequate conditions for the eschatological myth. The Arghezian world is a mixture of pure and impure, fascination and horror, interdiction and transgression, characterized by the eternal seekings and doubts.

Keywords: cry, pray, numinous, eschatological myth, tragic sense.

Opinii contradictorii despre opera argheziană conturează, dintr-o anume perspectivă, personalitatea artistică ce va domina autoritar poezia veacului posteminescian. În 1923, Lovinescu îl definea printr-o constantă a sufletului său: *acel suflet faustian în care se ciocnesc principiile contradictorii ale omului modern*[1]. Antitezele îşi găsesc echilibrul în „boala" pentru care, resemnat, poetul declară: *Îmi caut leacul/ Şi la Dumezeu şi la Dracul*. Lui Şerban Cioculescu, fiinţa argheziană i se arată într-o permanentă pendulare între *angelism şi demonism, spiritualitate şi materialitate, puritate şi abjecţie, umilinţă şi trufie, împăcare şi răzvrătire, gingăşie şi vigoare, suavitate şi asprime, rafinament şi stângăcie*[2]. În acest context, poezia devine, pentru el, o cale de ieşire din sine, un loc geometric al ek-stazei, unde întâlnirile cu Dumnezeu par a fi unic ţel existenţial. De aceea, între tragic şi sublim, deseori apare semnul egalităţii, fie că suferinţa nesfârşitelor căutări provoacă deznădejdea eşecului, fie că lumea supremă, cerească, este reper al lui Dumnezeu.

În anul 1914, o ***Rugăciune***, singura, de altfel, din lirica argheziană, evocă momentul creării omului, când păcatul originar pare imprimat genetic de Dumnezeu creaturii sale. Cutezanţa interogaţiilor se naşte din conştiinţa limitei şi mai ales din sentimentul tragic al morţii; poetul nu-i mulţumeşte Tatălui că l-a zămislit, ci-i reproşează imperfecţiunea umanului. *Dumnezeu devine motivul impasului arghezian*[3]: *De ce stârnişi ţărâna şi viu m-ai zămislit,/ Dacă-nceputului i-ai dat sfârşit/ De mai-nainte de-a fi şi-nceput?/ De când te-ai murdărit pe degete de lut/ Vremelnic şi plăpând tu m-ai făcut/ Poţi cere o durată aceluia-njghebat/ Din tină, trup şi suflet cu scuipat?* (s.n.) (***Rugăciune)*** În fapt, rugăciunea are în subtext evidente accente de blestem. Tonul este protestatar, iar textul evocă o cosmogonie al cărei autor a dovedit atât lipsă de inspiraţie, cât şi amatorism: *Tu ai rămas de-a pururi şi viaţa noastră piere./ Te mulţumeşti cu-atâta mângâiere/ Că singur, între neguri, eşti veşnic; sorocit/ Prin mărturia celor ce-au murit.*(s.n.) Aici, Dumnezeu are veleităţi satanice, departe de lumina şi viaţa veşnică ale raiului creştin. Trăim senzaţia haosului primordial, pe care divinitatea se complace să-l administreze, incapabilă de a-l cosmiciza sau măcar de a-i face retuşuri. În acelaşi timp, ura creaturii izbucneşte, ca soluţie ultimă, în faţa celui a cărui îndurare n-a putut-o cuceri, căci milostenia pare a lipsi dintre atributele Atotputernicului.

[1] Lovinescu, E., *Istoria literaturii române contemporane*, vol. I, II, III, Ed. Minerva, Bucureşti, 1981
[2] Cioculescu,Şerban, *Aspecte literare contemporane,* Ed.Eminescu, Bucureşti, 1974
[3] Ciopraga, Constantin, *Amfiteatru cu poeţi*, Ed. Junimea, Iaşi,1995

BDD-A21939 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:01:15 UTC)

Alte două texte se numesc simbolic *rugă,* iar nu *rugăciune*, poetul făcând distincţie între aceste moduri de adresare. Alte două texte poetice - *Rugă de seară* şi *Rugă de vecernie* - se constituie în confesiuni, din care transpar frământările unui suflet chinuit de căutări ce urmăresc atingerea absolutului. Le-am numi, mai curând, *spovedanii* care trădează fie sentimentul culpei, fie al prea-plinului sufletesc, ori al revoltei împotriva propriilor limite, sau chiar al aspiraţiei spre o schimbare de stare, de la materia trecătoare, la spiritul peren. Identificăm astfel o acutizare a conştiinţei tragice şi un elan modelator al unei condiţii noi, virtuale, ataşate celei divine, transcendente. În ***Rugă de vecernie,*** această nouă stare de destin este trăită chiar, ca şi cum simpla ei imaginare ar fi trecut în materialitatea universului real; poetul se crede când *sfântul palid, sfârşit şi blând pe cruce*, când *biciul ce-l izbeşte şi-l sângeră-n obraz*, în care, un spirit nou, captiv, recuperat dintr-o potecă a humii şi tutelat de o stea mai nouă, capătă virtuţi sacre.

Noua ipostază, aceea a eroului din suflet, conduce spre o personalitate în care vocaţia sacrificiului biruie condiţia umană, transgresând astfel limitele şi integrându-se într-un univers dezmărginit: *Şi voia mea de bine, frumos şi adevăr,/ Îngăduie să-şi ţie şi-acolo-n gânduri jugul./ Simţindu-mi spinii frunţii ieşind cu spini prin păr,/ Sunt cel dintâi porunca s-o dau: Aprindeţi rugul/ Ca sfântul în cenuşă subt ochii mei să piară,/Ca dreptul să-şi strecoare-n urechea mea scrâşnirea/ Înmormântat în lemne şi-nvăluit în pară!/ Şi-n mine bate-n palme, mişcată, omenirea.* Finalul patetic, copleşit de interogaţii, conservă imaginea unui solilocviu în care poetul, convertit la veşnicie prin creaţie, cere imperativ divinităţii pacea şi răbdarea care să-i deschidă universul ascuns al omenirii. Două verbe exprimă singurele acţiuni pe care ar vrea să le conjuge la viitor - *a căuta* şi *a cânta* - a căror complementaritate evocă două tipuri de existenţă: una zbuciumată, omenească, într-un perpetuum mobile (a căuta) şi alta armonioasă, liniştită şi divină (a cânta).

Continuând ideea unei existenţe creatoare, ***Rugă de seară*** o surprinde când pustiită de un timp trecător, când populată de crâncene reproşuri, cere *Infinitului slava de milligram/ De praf suflat în univers.* Sesizăm astfel grefarea structurilor sacre ale unui Dumnezeu impersonal pe dimensiunea absolută a timpului - Infinitul. Obsedat de curgerea-i ireversibilă şi activând nostalgia timpului paradisiac, se doreşte recuperarea lui, de data aceasta prin bunăvoinţa forţelor demonice: *Demonic infinit!/ Descinde-n mine cum descend/ Tenebrele-ntr-un schit,/ În care sunete se-ntind/ Dintr-o cupolă spre zenit,/ Stropită-n creştet cu argint.* Monorima creează un stil incantatoriu, ca într-un descântec, deschizând drumul spre magic. Învestirea cu puteri sacre se va petrece la nivelul cuvântului. Astfel Logosul divin alienat îşi recapătă vigoarea originară, care ar putea *re-crea* Lumea cu o altă faţă, limpede şi blândă. Textul poate fi o *ars poetica*, prin care Arghezi îşi declară intenţiile şi, mistuit de har, se leapădă de trup, spre a-şi instala spiritul în veşnicul mit al cosmogoniei: *Şi mă-nghite-ntreg, în haos,/ Umil, senin şi mulţumit/ Că las în urma mea repaos,/ Şi-o foaie nouă de adios/ La cartea vecinicului mit,/ În care visul mi-i strivit/ Ca un vlăstar de mărgărit.* În viziunea lui, cosmogonia apare ca un produs hibrid al magicului şi religiosului. Cei doi orbi par a fi miticii creatori ai lumii, Fârtate şi Nefârtate, deposedaţi însă de har, situaţi la un hotar, *nentreruptă margine de gol,/ Între lumină şi-ntre rădăcină*. Prezenţa fiului lui Dumnezeu devine salvatoare prin gest şi cuvânt: *Isus întinde mâna, şi/ S-a luminat lumea de zi.* Şi aici, ruga se converteşte în miracol, conducând, inevitabil, spre sentimentul certitudinii în legătură cu existenţa transcendentului. Oricând, cei doi o pot transforma în secvenţă de rugăciune, căci prin ea, umilinţa neajutoratului şi încrederea oarbă că i se va împlini cererea determină intrarea în dialog cu divinitatea.

Deşi numai o poezie poartă titlul de ***Rugăciune***, în opera argheziană sunt şi alte texte care se încadrează în canoanele genului confesiv. Spre exemplu, volumul izvorât în urma experienţei din închisoare, ***Flori de mucigai***, cuprinde secvenţe de rugăciune născute la limita puterii omeneşti de a suferi. Dumnezeu este un sprijin moral al condamnaţilor, forţă tutelară a

BDD-A21939 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:01:15 UTC)

sufletului care, treptat, se desprinde de un trup din ce în ce mai bolnav năzuind să urce la ceruri. Milostenia divină coboară în celule, iertând greşeli şi alinând suferinţele fizice şi morale ale unor oameni a căror zbatere între viaţă şi moarte devine un mod de a trăi. Prezenţa divină generează miracole, solilocviile iau locul spovedaniei păcătosului cu fruntea plecată, care, prin pocăinţă, se eliberează de tarele profanului şi accede la sacru. Exacerbarea tragismului existenţial, neputinţa omului în raport cu omnipotenţa divină şi ideea destinului neîndurător al celor din temniţă nu le umbresc rugăciunea, ci, dimpotrivă, o transformă într-un solilocviu disperat: *E de lege creştină./ Se închină./ E smerit, bate metanii,/ Dă acatiste, face sfeştanii,/ Liturghii şi sărindare./ Plânge la icoana mare***. *(Candori)*** Deloc întâmplător, Arghezi simte nevoia unei constatări ce deschide sensurile metaforice ale rugăciunii; el vede un deţinut rugându-se şi prin acest gest, singurul care i-a mai rămas de făcut între zidurile închisorii, păcatele i se spulberă: *Şi-i nevinovat ca un trandafir/ În odăjdii de serasir…* ***(Candori)*** Cu rolul ei purificator, rugăciunea e calea pocăinţei, urmată de accesul la sacru. În opera lui Arghezi, acest gen de adresare către divinitate apare, de obicei, *interiorizată profund, iar Dumnezeu se comunică blând, inefabil celui care îl invocă*[4]. În acelaşi sens, ***Cântecul Mut*** e un adagio la ***Candori***. Adoptând un ton descriptiv în detalii aproape naturaliste, dublat de naraţiune, poemul este, de fapt, un text moralizator, al cărui mesaj serveşte ideea că Dumnezeu este cel care împacă şi iartă pe acela care, asemeni lui Iisus, suferă. E un fel de reiterare a mitului Mântuitorului, adus la scară strict umană, lipsit însă de nimbul altruistului erou biblic. Se pare că celula închisorii devine loc în care profanul, în aspectele sale degenerate, prin suferinţa omului, devine sacru. Tot aici, Dumnezeu coboară ca într-un adevărat altar, urmat de alaiul divin, *Cu toiag, cu îngeri şi sfinţi,* iar în celulă se desfăşoară un ritual, prin care sufletul păcătosului iertat urcă la ceruri: *Doi îngeri au adus o carte/ Cu copcile sparte,/ Doi o icoană,/ Doi o cârmă, doi o coroană.* Muribundul vorbeşte cu prezenţele divine, pregătindu-şi marea călătorie spre patria cerească: *Scara din Cereasca-mpărăţie/ Scoboară în infirmerie,/ Pe trepte de cleştar,/ Peste patul lui de tâlhar.* Efectul este uluitor, căci*: Zăbrelele s-au îndopat cu faguri de cer,/ Şi-au atârnat candele de stele/ Printre ele./ Ferestrele închise/ S-au acoperit cu ripide şi antimise/ Şi odaia cu mucigai/ A mirosit toată noaptea a rai.* Asistăm la transgresarea hotarelor sacrului prin convertirea întunericului în lumină şi a materiei în spirit. Dimineaţa, miracolul nocturn se destramă, lăsând trupul fără suflet. Constatarea provoacă aceeaşi întrebare: *unde e Dumnezeu?*- cel care rostuieşte drumul sufletelor spre rai.

În ***Morţii***, ideea este argumentată cu imaginea unei divinităţi distanţate de omenire, împărţind dreptatea şi pedepsind greşeala: *Pe la aprinsul stelelor de ceară,/ Mai treceţi o dată/ La judecată.* Grotescul domină ***Florile de mucigai*** atât prin eveniment, cât şi prin chipurile celor ce populează universul decăzut, sumbru; aplecarea către umanitatea degradată fizic şi moral - rebut al Creaţiei dintâi - cu mutilaţi al căror chip diform evocă haosul, induce ideea unui mit eshatologic, pe care, în lirica argheziană îl descoperă alături de mitul cosmogonic. Se pare că autorul este convins că sacrificiul înseamnă facerea de sacru şi de aceea o poezie ca ***Sfântul*** aduce în prim-plan fiinţa fragilă, jucărie de lut pe care Creatorul a uitat s-o înnobileze cu un chip omenesc. Doar sufletul închis într-o carapace de humă contorsionată de chinuri este liber, plutind, asemeni lui Iisus, pe deasupra apelor şi evocând increatul şi nimbul său sacru, activat prin Facere: *Auzi-l, trece. Gâtlejurile sale/ Tărăgănează geamătul agale./ În glasul lui de mut/ Bombăne Cuvântul dintru început/ Ce se purta chiorâş pe ape.* (s.n.) Paradoxul survine imediat, activând sentimentul tragic al vieţii omeneşti, perisabile: *O muscă-i suge lacrima din pleoape.* (s.n.) Continuând obsesiv sondarea condiţiei umane, în care sacrul în stare latentă este umbrit de un timp incompatibil, ***Ceasul de-apoi*** surprinde treptele Marii Treceri şi poartă în sine ideea de moarte. Admirabil, poetul

[4] C. V. Diaconescu, art. *Creaţia literară de inspiraţie creştină ortodoxă*, în *Studii teologice*, 1992, p.129

BDD-A21939 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:01:15 UTC)

asociază epitetul-metaforă valorilor timpului; celui cosmic, etern, i se atribuie *ora de bronz şi de fier*, cu sonorităţi grave, în care se regăsesc ecourile timpului primordial. În ansamblu, poezia pare un joc în care mutând abil, în chenarul timpului, cuvintele *oră, ceas, vreme* omul încearcă să evite condiţia-i tragică. Şi totuşi, glasul *orei de praf* - expresie a neiertătorului timp cronologic - prăbuşeşte speranţele într-o constatare tragică: *Azi-noapte, soră,/ N-a mai bătut nici o oră.* Asistăm la instalarea târziului ca expresie a epifaniei refuzate[5]. Deşi în subtext transpare *rugăciunea*, glasul nu o rosteşte; discreţia se manifestă aici nu ca un semn al slăbiciunii omeneşti în faţa transcendentului, ci ca un protest pentru condiţia tragică a creaturii, căreia Creatorul îi închide porţile timpului etern. Undeva, într-un simbolic solilocviu, exilată într-o oază de linişte, creatura devenită Creator constată: *Trudim o viaţă, Doamne, ca să ajungem firea/ Şi ea dintr-o povară şi-un chin îşi face joc/ De frumuseţi gingaşe, smerindu-ne grădina./ […]/ Ce-i muncă şi osândă la ea e-nchipuire/ Din basm în basm şi-aruncă funinginea de aur/ Şi-acelaşi grai dă moarte şi dă şi nemurire*. (***Aleluia***) Şi totuşi, se pare că scânteia divină a coborât în creaţie, căci fugi spre piscuri goală şi vie, dându-i celui ce-a zămislit-o sentimentul că el însuşi a cucerit astfel eternitatea celestă, unde se află sălaşul celui fără vârstă, fără ţărm, fără vamă. (***A venit***) Foarte târziu, spre apusul poetului, ***Ghiersul îngânat*** e o rugăciune în care păcatele mărturisite se spulberă, iar concluzia e relevantă pentru relaţia lui cu Dumnezeu: *Obişnuit cu pasul, ţi-l aştept/ Cu mâinile unite-a smerenie, la piept./ Un jilţ în dreptul rafturilor pline/ Stă pregătit, nălucă, pentru tine./ Vream să-ţi sărut odată opinca de lumină,/ Dar, ca şi mine, nu ştii ce-i tihnă şi hodină.*

Ştiinţa de a muri năruie vecia, fără ca vreo rugăciune s-o poată salva. Pământului, Arghezi îi descoperă virtuţile sacre, pe care, reevaluându-i-le poetic, i le transformă în dimensiune dominantă. În acest sens, poezia ***Sfântule*** este textul liric declarativ ce însumează argumentele sacralităţii teluricului. Abia acum după negări şi interogaţii chinuitoare, după dialoguri cu divinitatea antropomorfizată - întotdeauna eşuate - el trăieşte satisfacţia creată de revelaţia aşteptată încă din psalmul în care exclama revoltat şi deznădăjduit: *Vreau să te pipăi şi să urlu: «Este»!*. Pentru el, numai sacrul palpabil are valoare, deoarece, trebuie să recunoaştem, ne aflăm în faţa unei creaturi cu vocaţii uzurpatoare, fiu mult prea independent al Tatălui ceresc, fiinţa în care însuşi harul divin revărsat cu prea multă generozitate provoacă o detaşare aproape absolută faţă de forţa supremă. Arghezi ia pe cont propriu cosmicizarea lumii. Facerea este reiterată conştient, într-un şir de schiţe succesive finalizate într-un monument concret închinat sacrului: *Lumea-cuvânt*. Fie şi numai pentru atât, poezia ***Sfântule*** merită citată în întregime, căci însuşi vocativul din titlu nu are sensul reproşurilor şi al interogaţiilor cutezătoare din ***Psalmi***, ci reprezintă o rugăciune într-un singur cuvânt, limpede şi sinceră, mărturisind copleşitorul sentiment al descendenţei Fiului din Mama-Natură, al consubstanţialităţii. Comuniune şi subordonare liniştită, şi mai ales certitudinea eternităţii fiinţei umane, iată doar câteva vibraţii sufleteşti ce se degajă din acest solilocviu tulburător: *De câte vremuri ţi-l tot ţii închis/ Nu ştiu ce ai viaţă, vis,/ Bine, rău,/ În strânsul pumnului tău?/ Ţii în mână fum, cenuşe, foc?/ Ţi-am descântat-o ca pe un ghioc,/ Sfântule,/ Pământule. (s.n.)/ Nici cântecul, nici ruga n-au descremenit/ Zaua de granit./ N-au dezlipit deştele/ Nici dălţile, nici cleştele./ Tu eşti, oare, Sfinxul din poveste/ Care ştie ce este şi ce nu este,/ Dincolo de literă şi pravilă,/ Negură, namilă?/ Umblă omul, vântul şi fiarele/ Să te râcâie cu ghearele,/ Vii./ Nici nu simţi, nici nu ştii.* O constatare în aceeaşi linie se întrevede în ***Bărăganul***. De astă dată, poetul atribuie pământului calităţile pe care le are Dumnezeu în raport cu omul, după săvârşirea păcatului originar: *Dai tuturor cu jurământ/ Un petic de brazdă şi-o groapă./ După ce le-ai dat pâine şi apă/ Li le iei înapoi/ Şi-ţi hrăneşti buruiană*

[5] *Cf*. Crohmălniceanu, Ovid S., *Literatura română între cele două războaie mondiale*, Ed. Minerva, Bucureşti, 1974, p.36

BDD-A21939 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:01:15 UTC)

ţăpoasă şi pepenii goi/ Îndoit,/ Cu mâzgă trăită şi suflet dospit. (s.n.) Admirabil, ultimul vers defineşte metaforic condiţia tragică a fiinţei umane iar constatările continuă ca argumente ale acesteia: *În sufletul tău sufletele lor,/ Ale tuturor. /[...]/ Dintr-o viţă, a rămas curată/ O batistă pătrată.* Finalul poemului propune o inedită imagine materială a timpului profan care trece în timp sacru, printr-o adecvare la eternitate; momentul apare ca o dematerializare: *Când nu mai are timpul nici trup, nici os*. (s.n.) Fascinaţia timpului sacru, trăit între rugă şi rugăciune pare a fi pus stăpânire pe fiinţa omului, dându-i credinţa că viaţa pământească e o goană care are drept scop debarasarea de urmărirea ucigătoare de către Cronos. Viaţa capătă astfel sensul luptei cu acesta şi este obiect de dispută între zei şi Dumnezeu. Timpul, măsurabil ca valoare profană şi infinit ca dimensiune a sacrului, devine obsesie a creaturii angajate în actul transgresării propriilor limite. De aceea, sentimentul că axa timpului are un **ieri** şi un **mâine** dispare; omul se sustrage clipei profane înlocuind-o cu o valoare psihologică în care aceasta, prin dilatare, poate dobândi configuraţia eternităţii: *Ziua de ieri s-a ţinut după mine/ / [...]/ Şi la o răspântie cu statui/ S-a întors, văzând că nu-i./ S-a pierdut neputincioasă şi pribeagă/ După ce vremea întreagă/ M-a urmat, pas cu pas, până azi/ La amiazi.(**O zi**)*

Concluzia este, de fapt, un avertisment şi o chemare a omului la a-şi depăşi propria-i condiţie: *Cine şi-a pierdut o zi cât o viaţă/ S-o caute repede. Se înnoptează. Se lasă ceaţă.* (s.n.) ***(O zi)*** Distingând între sacrificiu şi sacrilegiu, poetul le atribuie subtil sacrului şi profanului, compunând o lume în care *pur* şi *impur*, *fascinaţie* şi *groază*, *interdicţie* şi *transgresare* coexistă ireconciliabil, oferind prilej de eterne căutări şi îndoieli. El însuşi, robit de sacrul din transconştient doreşte să-l releve în sfera conştiinţei prin identificarea elementului numinos[6] din lumea profană.

Bibliografie:

Arghezi, Tudor, *Scrieri I – XXIV,* E.P.L., Bucureşti, (1962-1974)

Cioculescu, Şerban, *Aspecte literare contemporane*, Ed.Eminescu, Bucureşti, 1974

Ciopraga, Constantin, *Amfiteatru cu poeţi*, Ed. Junimea, Iaşi,1995

Crohmălniceanu, Ovid S., *Literatura română între cele două războaie mondiale*, Ed. Minerva, Bucureşti, 1974

Diaconescu, C. V., art. *Creaţia literară de inspiraţie creştină ortodoxă*, în *Studii teologice*, 1992

Lovinescu, E., *Istoria literaturii române contemporane*, vol. I, II, III, Ed. Minerva, Bucureşti, 1981

Otto, Rudolf, *Sacrul*, Ed. Dacia, Cluj, 1996

Otto, Rudolf, *Despre numinos*, Ed. Dacia, Cluj, 1996

[6] Cf, Rudolf Otto, *Despre numinos*, Ed. Dacia, Cluj, 1996

BDD-A21939 © 2015 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:01:15 UTC)